

РЕЦЕНЗИИ

НЕВЕСТИТЕ НА МРАКА

РЕЦЕНЗИЯ ВЪРХУ КНИГАТА НА ПРОФ. ВАЛЕРИ СТЕФАНОВ
„ЖЕНИТЕ СА СПОМЕН ОТ МРАКА“

Илиян Шехада

(Не)обгледима пустиня – досами свършека на погледа, очертани стъпки, а зад тях дебне всеприсъствието на жена – бременна (с нож, угаснала вселенска светлина, схизми и стигми). Яркочервен надпис „Жените са спомен от Мрака“ застива в разбулващия се троп на нуминозното, заздрачаващо ошрифтен в последните букви.

„Жените са спомен от Мрака“ е новата белетристична книга на професора по българска литература – Валери Стефанов¹, с която той продължава една линия на разкрояване, „дописване“ и проблематизиране на петрифицирани библейски сюжети, познати ни в своята официозна и взискателна окончателност. Този път, впил поглед и умения в Стария завет и три репрезентативни за старозаветния дискурс женски фигури – Ева (евр. „живот“), Вирсавия (дн. Беершеба, букв. „кладенец на седемте агнета“) и Сара (букв. „княгиня“ – „велика господарка“), той ни пренася в предпатриархалната епоха. Текстът разказва историята на Ева, забраната на Адонай, грехопадението – „за силата да твори неизбежности“. Водейки разказа от името на Ева, Валери Стефанов препуска из всички подробности на Сътворението, разказва историята на Ева като история на проговарянето ѝ – като история на името. Виновна за първородния грях, Ева е прогонена от Ган Еден, осъдена да познае голотата си – „бдителна за тишината и шепота“. Изтънчено-провокативното в авторската версия е, че Ева сторва греха, докато Адам „лежеше в дълбоката яма на съня“. Мъжкият сън предопределя световната грешка Ева, „помощникът на заспалия“ едновременно изпълнява, но и нарушава Закона. „Надценявайки“ ролята на жената, пред нас се оформя оневинителен разказ, който превръща Ева в жертва на мъжките дела и съпротива спрямо Господаря на погледа. „Изгубеният рай“ е в делата и намеренията на Яхве, но и в болките и страданията на Ева. Още повече – така представена, историята пред-

¹ Стефанов, В. Жените са спомен от Мрака. София: Академична книжна борса, 2014.

лага една двойственост в разказа от „Битие“ – а именно – знанието и властта са в синонимна заедност, жената в грешката си е рупор на двете, или казано с езика и инструментите на постмодерна – Ева е опакият Прометей. Донася знанието – голотата. Най-патогенната вина. Убита от Саммаели и Гавраил, Ева угасва, но не и историята ѝ.

Историята на Сара провокира интереса ни най-вече през втъкания дневников разказ на Сара Берман. Съпругата на Аврам – Сара, се разполовява в нараторското усилие на Берман. Двете заговарят едновременно и разбъркват езиците. Запознаваме се с жанра на „кривите огледала“ – практика на преобръщане, усукване и вакхически (зло)употреби с големи текстови отломъци. Последната проговаря от едно мазе в Лувен, оголвайки историята за жертвата на Аврам, поставяйки библейската Сара в центъра на ключов фрагмент от еврейската история, в който се разказва за Аврамовата жертва пред Бога. Сара възпира убийството на сина си Исак, като така трасира историята и засмуква цял пласт от културната история през слабостта на майчинство. Думите „Сега е нощта, Ти, Господи!“ издъхват по устата на Сара, еманципирали един разказ без корени, но и обащили един мистификаторски постмодерен жест.

Историята на Вирсавия е най-интересна и провокативна в целия загадъчен опус. По слухове, както ни казва текстът, след като Бог създал човека, демонът Мара държал огледало, в което Бог оглеждал сътвореното, всичко видяно Бог благославял, ала само Адам отсъствал от отражението, наредд всичко създадено и проверено. „Смесеното човешко същество, наречено Мъж и Жена, станало огромен отражателен проблем“. Чрез сингуларната двойственост на Човека Стефанов навлиза в дебатите за мястото на жената в секуларните и конфесионалните спорове, експериментира с образа на Бога, отказвайки да бъде верен на традицията, да мисли жената като компенсаторно създание, „взето от човека“ (Адам).

По-нататък в текста се пренасяме в Първата световна война и един мъжки разговор между героя на Хашек Швейк и няколко негови другари. Разговорът преповтаря разказа за Вирсавия, видяна като изкусителка, но стилизирана през шампанизирано-еротизирания ѝ профил. Жената в маскулинните разкази е видяна като вкусово предпочитание, пиян възторг – продукт, който е с „изваяни форми отпред и с подходящи форми отзад“. Вирсавия е обесия на мъжкото помнене и фантазми, тя канализира страсти, но е и огнедишаща ласка в нощния влак. Жената е анекдот, владетелка на страстта – коварно дуо от страха от поражението и смъртта и от разхайтена нощ – възник гола в реториките на пожелаването.

Частта, посветена на Лейтенант Полииванова, е архипелагът на мъжкото съчиняване на жената. Сталин, Втората световна война и „стройната фигура на млада жена“ захранват фино-еротичния ескиз. Преводачка от смътни езици – китайски и японски – Полииванова е загадъчна нимфетка със съмнително минало, проблематични намерения (в очите на Сталин) и безпросветна красота. Сексът в кабинета на Главнокомандващия е описан като семиотика на женскостта, през нейната удоволственост, само там мъжът я познава в нейната завоювана подчиненост и приласкаващо-подслоняваща женственост – жартиерите са анахронизъм, гащичките са разнообразие, леката съпротива е принципност, вдигнатите бедра – увертюра към една „топла“ революция. Проникването – монументален идеологически жест. Стенанието – признание. Еякулацията – нов световен ред.

Последната глава на книгата се чете и като алиби спрямо заниманията на Стефанов с удължаване и надговаряне на Разказите. Натъкваме се на лудите разказвачи, палимпсестните им пориви – местообитанията им. Агоналните игри в езика, чийто господар може би е Борхес – слепецът на Буенос Айрес. Адът е провидян като обиталище на посягащия към знание, а князът му носи името Дума. Тя е завещание за настървения събирач на истории, ръкописи и верификатори. Тя е покана за едно разпитвашо и настоятелно четене, недокоснато („Адът е обиталище неръкотворно“) от свенливи разкази. Тя е подлогът на мъдростта.

Написана хладнокръвно, с въздържано чувство за хумор, омъдрена вглъбеност и профетически тон, книгата „Жените са помен от Мрака“ възпалява генеалогични рани, множи читателски стратегии, ускорява херменевтичната тяга на изкушения читател, но и въздава справедливост на най-укрепено пазената тайна – женският шепот на спомена от мрака.